

SCOLA ROMANA.

Foaia pedagogica si didactica

pentru interesele institutelor de cultura si ale organelor acestora.

Edata si redigeata de

BASILIU PETRI.

Ese odata in septemana, Vineria. Pretiulu pe unu anu 5 fl., pe diumetate 2 fl. 50 cr. — Pentru insertiuni: câte 5 cr. de siru si timbrulu.

Sabiuu, 1 Iuliu v. 1877.

Prenumeratiunile si corespondintiele sunt a se adresá la: Redactiunea „Scólei romane” in Sabiiu (Hermannstadt, Nagy-Szeben) franco.

Conferintie invetiatoresci.

Este unu adeveru stravechiu, ca cu poteri unite se póte produce unu efectu cu multu mai mare decâtu cu poteri isolate, respite. Poetulu nostru Alexandri esprima acestu adeveru cantandu:

„Unde-i unulu, nu-i potere
La nevoi si la dorere;
Unde-su doi, puterea cresce
Si dusmanulu nu sporesce.”

Inse ori câtu de vechiu se fia acestu adeveru, elu totusi abia numai in tempulu mai din urma a fostu apreciatu dupa adeverat'a sa valóre si aplicatu pe tóte terenurile activitatii omenesci. Astadi ori unde este vorb'a de a promová unu interesu comunu, fia elu religiosu, moralu, sciintificu, economicu, politicu seau socialu, omenii forméza reuniuni seau societati anumite, pentru cá cu atátu mai siguru se póta conclucrá la ajungerea scopului, ce si-au propusu a realisá; pentru aceea seclulu nostru s'a si numitu seclulu asocíatiuniloru.

In faci'a acestui spiritu de insoáire cumu aru fi potutu remané nepasatori invetiatorii, ei, cari suntu chiamati a dá tinerei generatiuni o educatiune si instructiune solida si prin acést'a a-i asigurá o esistintia mai demna si mai ferice, — scopu decâtu care mai sublimu si mai maretu nu este, nu póte fi altulu sub sóre, pentru ca este identicu cu destinatiunea omului pe pamentu! Cu câtu invetiatorii se petrandu mai adíncu de importantia si greutatea chiamarei loru, cu atátu ei sentiescu mai multu si necesitatea de a lucrá mana in mana si a se sprigini imprumutatu.

Éca motivulu conferintieloru invetiatoresci, cari nu suntu decâtu intruniri de invetiatori pentru a vorbi, a desbate si a se intielege asupra unoru cestuni de interesu comunu pentru toti.

Incátu pentru scopulu seau scopurile conferintieloru invetiatoresci, ele se potu subsumá sub urmátóriele puncte:

I. Completarea, largirea si consolidarea cualificatiunei invetiatoriloru, pentru cá astfelu ac-

tivitatea loru in scóla se fia cu atátu mai siguru si mai fructifera. Se se lapede odata invetiatorii nostri de credinti'a desiérta, ca invetiaturile din institutul pedagogicu li suntu de ajunsu pentru tóte tempurile si nu se cere, cá ei se studieze mai departe. Seminariile pedagogice si-au facutu destulu chiamarei, de cumu-va li-a succesu a pune unu fundamentu solidu la cualificatiunea eleviloru si a desteptá in ei apetitul de a se cultivá insii mai departe. Esperinti'a ne invétia, ca in domeniulu sciintiei nu este stare in locu, ci seau progresu, seau regresu; cine nu merge inainte, acela de siguru merge inapoi, fiindu ca memori'a tinde pururea a se eliberá de sarcin'a, ce i-s'a incarcatu.

De aici detorinti'a fia carui invetiatoriu de a lucrá neintreruptu la completarea, largirea si consolidarea cualificatiunei sale, de aici si prim'a problema a conferintieloru invetiatoresci de a sprigini in totu modulu acést'a nevointia a membriloru sei particulari.

Desi problem'a acést'a este destulu de vasta, seau dóra togmai pentru ca ea este asia de vasta, multi invetiatori si conducatori de conferintie vinu in mare perplexitate, candu este vorb'a a alege materiile de pertractatu cu privire la cualificatiunea invetiatoriloru; pentru aceea credemu a nu gresí, déca inainte de a trece la punctulu urmatoriu vomu dá o mica analiza a cualificatiunei invetiatoresci si vomu vorbi despre ceea ce se póte face in conferintie pentru inaintarea ei.

Cualificatiunea invetiatoriloru este de dóue specie: pedagogica si universalá.

Cualificatiunea pedagogica se numesce si specialá, pentru ca ea face trebuintia invetiatoriloru cá atari; ea cuprinde in sene:

1. Disciplinele auxiliare: antropologi'a cu partile ei: somatologi'a si psihologi'a.

2. Pedagogi'a in intielesu strinsu, adeca sciintia despre crescerea seau educatiunea junimeí. Acést'a se imparte in:

a) Educatiunea fisica, carea privesce regularea acelu conditiuni, dela cari depinde sanatatea, tari'a si desteritatea corpului omenescu si cari sunt: nu-

trementulu, imbracamintea, curatieni'a, aerulu, miscarea, repausulu, si gimnastic'a.

b) Educatiunea spirituala, carea se ocupa cu desteptarea, desvoltarea si cultivarea poteriloru sufletesci; ea se subimparte in:

aa) educatiunea intelectuala seu tractarea inteligentiei (facultatea intuitiva, fantasi'a, memori'a, preceperea, judecat'a, ratiunea);

bb) educatiunea estetica seu tractarea sentimentului (fisticu, simpateticu, esteticu, intelectualu, moralu si religiosu);

cc) educatiunea morala seu tractarea voiei (fisice si ratiunale).

3. Didactic'a seu sciinti'a despre instructiune. Ea este universala si speciala, dupa cumu adeca cuprinde regule, cari se potu aplicá la tóte obiectele de invetiamentu, seu numai la unulu anume.

Didactic'a universala se subimparte si ea in:

a) Didactica in sensu strinsu, carea adeca se ocupa cu intrebarea: ce se se invetie in scóla? seu: care este materi'a de invetiamentu?

b) Metod'a, carea are de a face cu intrebarea: cumu se se predee materi'a de invetiamentu?

Incátu pentru didactic'a speciala, fiacare obiectu de invetiamentu 'si are metodic'a sa.

Sciinti'a tuturoru metódeloru se numesce metodologia.

4. Istori'a pedagogiei.

Inse ce ar folosi invetiatoriului a sci: cumu se invetie, candu elu nu ar sci: ce se invetie? Nime nu póte invetiá pre altulu ceea ce insusi nu scie. Disciplinele, cari facu cultur'a seu calificatiunea universala a invetiatoriului, suntu:

1. Disciplinele religiose: catechismulu, istori'a biblica, istori'a bisericesca.

2. Disciplinele naturale: istori'a naturala, fistic'a, chemi'a, geografi'a fisica.

3. Disciplinele umanistice (afara de antropologia, numerata mai susu): limb'a materna cu tóte ramurile ei, inclusive istori'a literaturii romane, geografi'a politica, etnografi'a si statistic'a, istori'a nationala, istori'a patriei si istori'a universala. Langa aceste s'ar mai poté adauge disciplinele economice pentru importantia loru speciala.

In totu casulu invetiatoriulu se scie celu puçinu obiectele prescise pentru scóla sa, dar se scie din fiacare obiectu mai multu decâtu are a propune scolariloru, si acést'a mai cu séma din dóua motive, antái: pentru ca nime nu póte predá altuia totu ce scie elu; adóu'a: pentru ca cu cátu unu invetiatoriu este mai versatu intr'unu obiectu, cu atátu 'lu va propune mai claru, mai liberu, mai fundamentalu, mai convingatoriu.

Aratandu in cele precedente, din ce se compune calificatiunea invetiatoriloru, ne vomu intrebá acumu: ce se póte face in conferintie pentru inaintarea acestei calificatiuni? Dupa noi urmatóriele:

a) Invetiatorii voru elaborá disertatiuni din obiectele enumerate mai susu, adaugúndu la fiacare disertatiune tesele, ce resulta din ea. Disertatiunile se voru ceti in conferintia, se voru desbate si se voru votá punctu de punctu.

b) Spre acestu scopu inse se ceru carti bune, cari nu si-le póte procurá fiacare invetiatoriu; pentru aceea conferintiele invetiatoresci se infintieze bibliotece comune. Vorb'a nu e a cumperá opuri multe, ci puçine, dar principale, cari apoi se nu jaca in biblioteca, ci se fa studiate succesive de catra toti invetiatorii, cu totu deadinsulu si de repetite ori. Asupra acestui lucru va priveghiá insasi conferintia; spre acestu scopu va starú, cá:

c) Unulu seu altulu dintre invetiatori se faca in conferintia unu referatu esactu in scrisu asupra unai opu studiatu, aratandu cuprinsulu esentialu alu cartii si cursulu ideiloru din ea, mai reproducúndu ici coela din cuventu in cuventu pasagie mai frumoase si mai importante.

d) Pentru calificatiunea practica a invetiatoriloru conferintia se va ingrigi, cá invetiatoriulu din loculu conferintiei se tiena cu scolarii sei in presentia tuturoru invetiatoriloru lectiuni-modelu din unu obiectu seu altulu de invetiamentu. Terminandu-se lectiunea si departandu-se si scolarii, va urmá critica lectiunii. Cuventulu primu 'lu are insusi invetiatoriulu propunatoriu, espunendu-si mai antái vede-rile, din cari a procesu la compunerea lectiunii, si aratandu, déca — dupa parerea lui — i-a succesu a tiené lectiunea asia, pre cumu si-a fostu cugetatu-o; dupa elu vorbescu ceialalti membri ai conferintiei, — obiectivu, motivatu, cu anima, inse fora animositate.

Dar scopurile conferintiei invetiatoresci nu se reducu numai la atát'a. Adeveratu, ca calificatiunea invetiatoriloru este si trebuie se fia prim'a problema a reuniuniloru si conferintieloru invetiatoresci, pentru ca avendu odata toti invetiatorii calificatiunea receruta, potemu díce cu sant'a scriptura, ca „tóte celelalte se voru adauge voue.“ Conferintiele invetiatoresci mai au si alte scopuri, nu mai puçinu importante, pre cari inse in urmatóriele le vomu tractá mai pe scurtu, si adeca:

II. Chiar si numai in interesulu calificatiunii se cere, cá conferintiele se lucre in totu modulu spre a desteptá si nutri in toti invetiatorii iubirea chiamarei proprie. Spre acestu scopu se recomanda disertatiuni relative la importantia si frumseti'a chiamarei invetiatoresci, biografiele aceloru invetiatori si pedagogi, cari si-au iubitú chiamarea cu atáta ardóre, incátu au sarificatu pentru ea placéri, avere, familia si viétia.

III. Conferintiele invetiatoresci se se nevoiesca mai departe a desvoltá si consolidá in invetiatori spiritulu corporativu, — colegialitatea. Fia care invetiatoriu se se semtiésca cá unu membru particularu alu unui intregu mai mare, — alu statului inve-

tiatorescu, se ținea susu și tare la onórea și demnitatea acestui stat, carele este unu din cele mai respectabile în societatea omenéscă. În modulu acest'a se va formá unu spiritulu de conduita, o ambițiune nobilă, mai puternică decâtu tóte regulamentele disciplinare.

IV. Fiacare conferinția se scrie pe drapelulu ei cu litere capitale: „Aperarea intereseloru statulu invetiatorescu“, cari suntu identice cu interesele scóleloru în genere. Knigge dîce: „Fiacare omu atáta valóre are în lumea acést'a, cáta valóre 'și dá însusi.“ Se nu asteptamu totu numai dela altii, se ne aperamu însi-ne interesele, se le aperamu cu energia și demnitate în contra tuturoru adversariloru, fia ei ori și cine. —

Dar pentru cá se potemu sustiené aperarea cu tóta eficacitatea posibilă, se începemu oper'a dela noi; se ne implenimu chiamarea cu tóta santieni'a și se ne purificamu statulu de subiectele și elementele netrebnice. —

Iniciativ'a se astépta dela invetiatorii bravi; armele de aperare se ne fia: reclamari la organele competente și în publicitate. Candu se va sci, ca invetiatorii suntu solidari întru aperarea intereseloru lor, atunci adversarii lor se voru luá pe séma. —

V. În legatura cu punctulu precedentu stá: spriginirea invetiatoriloru nefericiti, a veduveloru și orfaniloru lor.

VI. În fine se mai țiene de problem'a conferințieloru invetiatoresci: a recomandá autoritatiloru scolastice ori ce reforme și îmbunătățiri, cari privescu caus'a scolara, cari inse nu potu fi introduse fora de autorisarea și concursulu organeloru respective.

În urma înca ceva despre felulu conferințieloru și apoi amu terminatu. Conferințiile potu fi classificate din dóue puncte de vedere, dupa marimea și dupa caracterulu lor.

Dupa marime conferințiile suntu: locale, cercuale (tractuale), districtuale (diecésane) și provinciale. Conferințiile locale se țienu de catra invetiatorii dela aceeași scóla, deca adeca scóla are mai multi invetiatori. Scopulu lor este de a aduce unitate și viétia în invetiamentulu din scóla. Ele au locu de regula odata în luna; candu inse invetiatorii suntu noi, ele potu fi și mai dese, trebuindu atunci a se statorî pentru fiacare septemana, dóra chiar pentru fiacare dí înainte pensulu de propusu și modulu seu de tractare. — Conferințiile cercuale se intrunescu în fiacare patrariu de anu, cele districtuale în fiacare anu, ér cele provinciale la doi seau trei ani odata. Conferințiile provinciale se numescu pe aiurea și sínóde scolastice, se compunu din membri alesi de invetiatori, dintre invetiatori, și suntu chiamate a-si dá parerea asupra legiloru, ordinațiuniloru și regulamenteloru scolastice, cari regimulu are de cugetu a le supune corporiloru legiuitórie seau a le publicá de-a-dreptulu.

Dupa caracteru, conferințiile se împartu în oficiale și libere. Cele oficiale nu suntu regulate prin nici unu statutu; ele se convóca de catra autoritátile scolare, cari defigu totu odata și ordinea dílei. În conferințiile libere tóta activitatea acestora se reguléza de catra invetiatori pe bas'a unui statutu, ce însii și-l'au datu. Lucrulu principalu aici este, cá membrii conferinției se și reserveze dreptulu de a face propuneri și interpelari și de a cere dela presidiu convocarea de adunari estraordinarie pana la unu terminu anumitu.

Poesi'a în scól'a poporala.

Candu ni-amu propusu mai antáiu a elaborá tractatulu urmatoriu, intentiunea ni-a fostu a vorbí singuru numai de „insemnatarea poesiei în scól'a poporala“; ne-amu convinsu inse indata, ca vomu face mai bine a publicá în materi'a acést'a unu tractatu mai completu. Astfelu tractatulu nostru va cuprinde urmátóriele puncte:

- I. Notiunea poesiei.
- II. Speciele poesiei.
- III. Formele poesiei.
- IV. Insemnatarea poesiei în scól'a poporala.
- V. Tractarea unei poesie în scól'a poporala.

I. Notiunea poesiei.

Spiritulu omenescu are trei poteri principale: inteligenti'a, sémțiementulu și vói'a, seau adeca poterea întreita de a întielege, a sémți și a vré. Cu inteligenti'a spiritulu omenescu întielege seau cunósce a deverulu, cu sémțiementulu sémte seau iubescu frumosulu, cu vóia voiesce seau face binele.

Jace în natur'a spiritulu nostru de a fi purerea activu și anume în dóue dirăctiuni, odata spre a primí, apoi spre a dá; spre a primí impressiunile, ce se facu din afara asupra inteligentiiei, sémțiementulu și voiei, dupa aceea spre a împartasí însusi altora ceea ce deja a întielesu, sémtitu și voitu.

Midilocolu de împartasíre este limb'a, și adeca atátu limb'a vorbita, cátu și limb'a scrisa.

Candu vorbimu seau scriemu, scopulu nostru este de a influințiá prin acést'a asupra ascultatorulu seau lectorulu nostru, și anume: seau asupra inteligentiiei, seau asupra sémțiementulu, seau asupra voiei sale.

Vrendu a influințiá asupra inteligentiiei sale, cauta se-lu instruímu; vrendu a influințiá asupra sémțiementulu seu, se cere se-lu desfetamu; ér vrendu a influințiá asupra voiei sale, trebue se-lu miscamu.

Obiectulu instruírei este adevérule, obiectulu desfetarei — frumosulu, obiectulu miscarei — binele; cu alte cuvinte: spre a influințiá asupra inteligentiiei cuiva cu midilocolu instruírei, se cere se-i aratamu adevérule; spre a influințiá asupra sémțiementulu cuiva cu midilocolu desfetarei, cauta se-i presentamu fru-

mosulu, si spre a miscá voi'a cuiva, trebuie se-i punemu sub ochi binele.

Candu in limba se espune adevverulu cu scopu de a instruí pre cineva si prin acést'a a influintiá asupra inteligentiei sale, atunci limb'a se numesce **prosa**.

Candu in limba se espune frumosulu cu scopu de a desfetá pre cineva si prin acést'a a influintiá asupra sêmtiementului seu, atunci limb'a se numesce **poesia**.

Candu in limba se espune binele cu scopu de a miscá pre cineva si prin acést'a a influintiá asupra voiei sale, atunci limb'a se numesce **elocintia**.

Éca ce numimu poesia! Si éca totu odata poesi'a in reportu cu sororile ei: pros'a si elocintia!

Pros'a, poesi'a si elocintia suntu inse cele trei forme cardinale ale **stilului**, ér stilulu nu este decâtu modulu de a ne esprimá cugetele prin mediulu seu midiloculu **limbei**.

Pana aici amu desvoltatu notiunile aceste pe cale sintetica, construindu adeca din parti unu edificiu completu. Pentru o mai buna intielegere a lucrului, dati se privimu acumu totulu din susu in diosu, desfacându edificiuulu pe cale analitica in partile sale.

Limb'a este midiloculu de a ni esprimá cugetele. (Intielegemu aici exprimarea cugeteloru prin cuvinte vorbite ori scrise, càci ele se potu esprimá si prin gesturi si alte semne visibile, de unde si limb'a se ie in sensu mai largu si mai restrinsu).

Modulu exprimarei se numesce stilu, carele are trei forme cardinale: pros'a, poesi'a si elocintia.

Prosa numimu acea forma stilistica, carea espune adevverulu cu scopu etc. etc. etc. (vedi mai susu!)

Acumu o siema, carèa ni va infaçisiá lucrulu si mai claru:

Spiritu		
inteligintia	sêmtiementu	voia
instruire	desfettare	miscare
adeverulu	frumosulu	binele
prosa	poesia	elocintia
Stilu		
Limba.		

Din siem'a acést'a onorabilii lectori voru vedé perfect'a armonia si corespondintia intre facultatile spirituale si intre formele stilistice, si voru intielege acumu memorabilele cuvinte ale celebrului naturalistu francesu Buffon: „Le style c'est l'homme“, stilulu este omulu.

Mai avemu a face dóue observari asupra acestui punctu. Un'a: Negresítu formele stilistice se amesteca intre sene, pros'a trece in poesia si poesi'a in elocintia; adevverulu va atinge totu odata si sêmtiementulu nostru si frumosulu voi'a nóstra. Inse lucrulu

este naturalu si se esplica de acolo, ca si spiritulu omenescu este unulu si nedespartítu.

Alt'a: Suntu unii, cari nu admitu decâtu dóue forme stilistice, pros'a si poesi'a; pentru ei prosa e totu, ce nu este versificatu, ér poesia totu, ce este versificatu.

Cátu de gresíta este parerea loru, se póte vedé de acolo, ca d. e. povestile nóstre cu „imperatulu rosiu“ nu suntu versificate; cu tóte aceste cine va negá, ca ele nu suntu cea mai inalta poesia? Din contra cine va numi poesia regulele gramaticale, cari se versifica si ele câte odata, pentru cá scolarii se le invetie mai usioru?

Precumu la omu destingemu corpu si sufletu, asia destingemu si la limba cuprinsu si forma; noi in cele de susu amu impartítu stilulu dupa cuprinsu, carele este partea esentiala, ér nu dupa form'a secundaria. Impartirea stilului dupa forma e alt'a; inse despre acést'a la tempulu seu.

Cursu de fisica pentru scólele elementarie.

12. Despre miscare.

Aici am unu globu seu o bila. Éca voiu face se se turduce seu se ruleze pe mésa. Uitatí-ve la calea ei! Unde a fostu ea antâiu? apoi? dupa aceea? Asia dara ea 'si schimba pururea loculu seu situatiunea.

Despre unu corpu, carele pururea 'si schimba loculu seu situatiunea, dícemu ca se **misca**, este in **miscare**.

Spuneti corpuri, cari se misca!

Corpuri vie (seau cu miscare libera): ómeni, vite, paseri, pesci, sierpi, musce, viermi etc. Miscarea loru este de multe feliiuri; ele potu: merge, fugi, sari, sborá, innotá, se potu trage, téri etc.

Corpuri fora viétia seu nesufletíte: mese, scaune, carti, pietri, apa etc. Aceste potu: cadé, rulá, sborá, se potu inaltia, invérti etc. Spuneti causele, pentru cari se misca corpurile acestea! Caus'a miscarei unei bile póte fi: o lovire, aruncare, cadere libera, impingere, apesare, atingere etc. O bucata de fieru póte fi miscata si prin o potere magnetica; despre acést'a, precumu si despre alte poteri miscatorie vomu vorbi mai târdiu.

Acumu voiu unge bil'a acést'a cu creta si apoi voiu face se ruleze pe mésa. Éca ea face o urma; urm'a acést'a se dice calea ei. In cotro merge calea ei? Acést'a se numesce directiunea calei. Póte avea calea bilei si alta directiune? In cotro? Poté-ati face, cá bil'a se urmeze o cale cercuala? (legúndu o cu o sfóra.)

Acumu voiu face se ruleze pe mésa deodata dóue bile, — din marginea acést'a pana in cealalta. Carea a ajunsu mai iute la tînta? Cumu trebuie se fi fostu miscarea ei in asemenare cu a celeilalte? (mai rapida.)

De aici poteti vedé, ca:

Miscarea unui corpu se pôte mesura in d'oue privintie, odata in privinti'a **directiunei**, apoi in privinti'a **tempului**.

Cu privire la tempu miscarea pôte fi iute seau rapida, ori lina seau târdia. Aduceti exemple de miscari rapide si line! Se ve spunu si eu unele: Melculu se têscesce intr'o secunda $1\frac{1}{2}$ milimetru; o musca sbóra in acelasi tempu $1\frac{1}{2}$ metru, alungata fiindu: 9 metri; unu vulturu 30 metri; unu porumbu 32 metri; unu ventu moderatu seau stemperatu 3 metri, unu orcanu 37 metri; sunetulu 340 metri, unu glontiu din pusca 475 metri, lumin'a 318.000 Chilometri, electricitatea 470.000 Chm. — Spunetî-mi corpuri, cari suntu pururea in miscare! (cele ceresci).

13. Despre repausu.

Contrariulu miscarei este repausulu seau odihn'a. Candu dicemu ca unu corpu se misca? Candu vomu poté dice asiadara, ca unu corpu nu se misca seau este in repausu?

Bine: Unu corpu, carele nu-si schimba locul seau situatiunea, carele adeca stà pe locu, acela este in **repausu**.

Ati disu, ca pamentulu si alte corpuri ceresci suntu pururea in miscare; de aici urméza, ca tôte corpurile de pe pamentu etc. se misca si ele nein-cetatu, va se dica: nu esista repausu absolutu. Candu dicemu totusi, ca unu corpu este in repausu, intielegemu, ca elu nu-si schimba situatiunea façia de alte corpuri din giurulu seu. Acestu repausu se numesce relativu.

„Minte si Inima.“

In numerulu precedentu alu „Scólei Romane,“ anunciandu aparitiunea acestui organu alu invetiatoriloru romani din dieces'a Aradului, am apromisu, ca despre cuprinsulu numerului primu vomu vorbi in numerulu proximu alu foiei nóstre. Venimu deci a ni impleni apromissiunea facuta.

La locul primu redactiunea publica „Program'a“ foiei, carea apromite:

1. a tratá pe scurtu materialulu, cuprinsu in planulu de invetiamentu, ce l'a emisu consistoriulu din Aradu la 10 Iannariu a. c., astfelu cá, tratandu-se in foia pe róndu fia-care tema, invetiatoriulu se póta, dupa cetirea foii, procede numai decátu intru a propune acelu materialu la scolarii sei. Cu finea unui anu, voru fi tractate tôte celea mai importante teme. (Cu unu organu de 12 cóle pe anu nici in 10 ani. R. S. R.) Invetiatoriulu conservandu numerii foii de pre unu anu, va avé si in viitoriu la indemana unu opu spre ajutorire. Pre acésta cale se spéra cá si acia, cari dóra nu si-au potutu castigá tôte cumoscintiele necesarie, inca voru deveni capaci a corespunde recerintieloru.

2. a inregistrá si a desbate pe scurtu cestiunile si evenimintele bisericesci si scolarie, de interesu pentru preoti si invetiatori si peste totu pentru cultur'a poporului romanu;

3. a oferi lecture instructive si pentru poporu;

4. a sustiené între invetiatori legatur'a necesaria pentru dezvoltarea nóstra; a sucurge si in publicu unii altor'a cu ajutoriu, svatu si desluciri in tôte lipsele ce le-amu intimpiná.

Program'a continua:

— Spre ajungerea acestoru scopuri adunanti'a generala a compusu unu comitetu, ce consta din urmatorii invetiatori: Ioanu Tuducescu, Petru Popoviciu, Aureliu Romanu, Ioanu Dobosiu, Gregoriu Mladinu, Elia Dogariu, Ioanu Morariu, Georgiu Bocu, Nicolau Avramu, Augustinu Botiocu, Blasiu Codreanu, subscrisulu (I. Cióra) cá redactoru, caror'a ni-a promis su cursulu seu si Georgiu Popa, asesorulu ordinariu de scóle in consistoriu. Prin acést'a, nu suntu eschisi acei colegi ai nostrii, si alti dd. literati, cari voru binevoí se ne ajute, spre ce apriatu ii si rogámu.

Am impartitu între noi materialulu astfelu, cá se i se vina fiacaruia a scrie din acelu obiectu de invetiamentu si respective despre acelu ramu, care i-este mai bine cunoscutu.

Va se dica: unii pre altii se ne impartasimu de celea ce le avem. Unde vomu sminti, ceremu se fimu indreptati cu acea buna vointia, cu carea scriemu si lucrámu noi.

Multi se plangu cá n'au manuale din cari se propuna in scóla dnpa recerintia. Éta acumu acésta foia 'si dá truda se suplinésca manualele pre cátu se póte.

Relativu la pretiulu foiei:

— Cá se inlesnimu fia-caruia procurarea acestei foi, s'a satoritu pretiulu de prenumeratiune la 2 fiorini pe unu anu.

Adunanti'a generala a satoritu acestu pretiu in sperantia cá voru prenumerá toti invetiatorii, ba inca fia-care in cerculu seu de activitate va nusi se respandésca foia invitandu la prenumerare pe pp. preoti si pre toti carturararii romani.

Ér cu privire la numele foiei program'a díce între altele:

— La „minte si inima“ tindemu se vorbimu colegiloru nostrii, invetiatoriloru romani, carturariloru si prin densii intregu poporulu de o limba si de o mama, carele va se ne citésca.

— Minte si inima romanului suntu capaci de viétia in viitoriu.

Atâte genie, din sinulu natiunei nóstre, cari au stralucitu pe diferite terene, poeti si oratori, preoti si invetiatori, muncitori si ostiani, — nu ni suntu óre dovedi chiare despre ce póte unu capu de romanu, despre ce póte mintea romanésca?

Cátu pentru inim'a romanului, puna-si fiacine mana la sinu si va sémți vointia sa cátu e de tare — este romanésca!

Articululu alu doile „Cinci gimnasie“, scrisu de d-lu Georgiu Pop'a, ni spune, ca la sinodulu din urma comissiunea scolastica a propusu a se infintia in dieces'a Aradului cinci gimnasie inferióre; ca la desbatere s'au facutu mai multe propuneri in contra comissiunei scolastice, cari inse au caditu; ca dupa caderea propuneriloru contrarie ar fi fostu logicu, cá se se adópte propunerea comissiunei scolarie; ca inse la votisare a caditu si acést'a cu 24 voturi contra la 22. D-lu Pop'a arata cu cifre, ca fora a se face vre-o repartitiune asupra cuiiva si fora a se subtrage dela cineva ceva, singuru numai din venitele disponibile gimnasiale proiectate s'ar fi potutu infintia fórte bine. Asia d. e. in anulu I: averea disponibilu ar fi fostu 11.250 fl., spelele cu salariile celoru cinci profesori à 600 fl. — 3000 fl., restulu 8.250 fl.; in anulu II: averea 20.160 fl., spelele 6000 fl., restulu 14.160 fl.; in anulu III: averea 26.542 fl., spelele 9000 fl., restulu 17.542 fl.; in anulu IV: averea 30.196 fl., spelele 12.000 fl., restulu 18.196 fl.; in anulu V: averea 30.901 fl., spelele 12.000 fl., restulu 18.901 fl. langa care s'ar mai fi adausu si alte venite.

Cu tóte acestea proiectulu a cadíutu, combatutu fiindu mai cu séma de catra aceia, cari de alta data strigau mai tare: „Scóla si éراسi scóla!“ — Precumu se vede contele Thun, odinóira ministru de culte austriacu, a fostu cu multu mai liberalu in privinti'a acést'a; càci in proiectulu seu pentru organisatiunea de gimnasie si scóle reale („Organisations-Entwurf für Gymnasien und Real-Schulen“) elu nu cerea la infintiarea unui gimnasiu decátu o simpla aratare, ca „esistinti'a institutului este asigurata pentru mai multi ani.“ Se speramu si noi cu d-lu Popa, ca cestiunea gimnasielor, apelandu-se dela sinodulu reu informatu la unu sinodu mai bine informatu, va reusí.

Articulu alu treile: „Religiunea“ este scrisu de d-lu I. Ciór'a si se compune dintr'o introducere si din inceputulu unei catechese, fiacare ocupandu câte o pagina din acestu organu octavu. Introducerea incepe cu: „Cei chiamati esíti!“ si díce, ca acestea si multe altele le aude Romanulu la liturgia, elu la tóte respunde: „Dómne miluiesce-ne!“ dar nu scie, cari suntu cei „chiamati“ si cine este „Domnulu,“ pentru ca „lumin'a lumii,“ preotii si invetiatorii n'au portatu multa grige de cei ce se adunau in giurulu lor; noi inse suntemu detori a cercá scripturile si a le talcúí poporului, pentruca déca credinti'a fora fapte bune e mórta, cumu voru fi fapte bune acolo, unde credintia nu este de feliu? Amu ajunsu la unu stadiu fórte tristu; poporulu jace cufundatu in superstitiune, ér clas'a inteligentiloru nu-si cunósce credinti'a si ritulu, dar scrutéza si intréba. Nerespundiendu apoi nime, ea crede ca respunsuri nu se potu dá; astfelu inteligentii constrinsi psichice a crede ceva, se pléca la poporu si fiindu ca poporulu nu li póte esplicá caus'a, ei considera totulu de superstitiune. Ceea ce apoi necultulu onoréza baremu din superstitiune, inteligentulu desconsidera, càci e superstitiune, desconsidera in nesciinti'a sa. Deci se introducemu „invetiarea si scrierea“ cá basa la credintia, cá asia credinti'a se póta servi de basa la faptele bune, prin cari se intempla regenerarea religiósá-morala a unei natiuni. Acésta introducere, inca in anulu I de scóla, este detorinti'a preotiloru si a invetiatoriloru.“

Dupa acésta introducere, reproducu de noi aici aprópe din cuventu in cuventu pentru importantí'a obiectului de care tractéza, urméza cateches'a: „Anulu I: Domnedieu a ziditu lumea.“

Cateches'a stá la inceputu din intrebari si respunsuri si se reduce la urmátóriele: Tóte lucrurile suntu facute de unu maestru; lumea inca este facuta de unu maestru mare si tare, Domnedieu. Maestrii facu lucrurile cu instrumente, D-dieu a facutu lumea cu cuventulu. D-dieu a facutu tóte in rondu: antáiu ceriulu si pamentulu, apoi plantele; càci — intréba d-lu Cióra — de ar fi facutu plantele pana a nu face pamentulu, unde ar fi potutu asiediá plantele? Dupa plante — animalele; càci déca D-dieu ar fi facutu animalele inainte de plante, ce ar fi mancatu anima-

lele? Dupa plante si animale D-dieu a facutu pre omu, candu a fostu de tóte pe pamentu.“ — Nefindu specialisti in obiectulu acest'a, lasamu elaboratulu d-lui Cióra la aprecierea d-loru catecheti; nu potemu inse a nu aminti, ca cetindu cateches'a d-sale, ni-amu adusu aminte de unu catechetu germanu, carele vrendu a demonstrá si elu întieptiunea lui D-dieu, díse scolariloru: „Vedeti, câtu de întieptu este D-dieu, càci a facutu ochii mítii chiar acolo, unde suntu gauri in piele; de i puneu numai ceva mai incolea, mítia n'ar fi potutu vedé.“ —

La loculu alu patrulu d-lu Tuducescu publica unu tractatu practic: „Limb'a romanésca. Esercitie intuitive.“ Tractatulu se compune din trei lectíuni: a) *Scól'a* (materia pentru cugetare, atentiune si intarirea memoriei), b) *Tabl'a* (materia pentru deprinderea ochiului si a manii), c) *Tabl'a* (materia pentru deprinderea audiulu si a graiului (cetire)). Planulu este la tóte lectiunile acelasi, antáiu „prelectiune“, apoi „intuitiune“, in fine câte o „observare.“

Ne permitemu a reproduce un'a din cuventu in cuventu, si anume a trei'a; éca-o:

Tabl'a.

(Materia pentru dreprimerea audiulu si a graiului (cetire).)

Prelectiune. Astadi éra voiú povestí despre tabla, voiú spune istori'a tablei. Ascultati!

Tabl'a e de lemnu. Lemnulu din care e facuta tabl'a a crescutu in padure. Din padure l'au taiatu ómenii cu securea, si l'au adusu a casa cu carulu si cu boii. Apoi, dupa ce s'a uscatu lemnulu, au taiatu din elu scanduri, si din scanduri au facutu tabl'a acést'a si dóra mai multe table. Omulu carele au facutu tabl'a, e unu maestru (nu maistoru) si se chiama: mesariu; pentru cà elu face si mese, inca mai multe mese de câtu table.

Despre tabla, noi putem dice séu vorbí inca multe. Asia: Tabl'a are 4 cornuri. Tabl'a are 4 margini. Tabl'a e mare. Tabl'a e lunga. Tabl'a e lata. Tabl'a e négra. Tabl'a e frumósá s. a. Si vedeti, candu dicemu ceva despre unu lucru totdeun'a spunemu mai multe vorbe. Candu dicu eu: Tabl'a are 4 cornuri. In dice-rea acést'a suntu 4 vorbe.“ (Ce se esplicá aici: „dicerea“, ori „vorb'a“? R. S. R.)

Observare. Invetiatoriulu la fiecare vorba va redicá unu degetu, asia: tabl'a 1. are 2. patru 3. cornuri 4. s. a.

Intuitiune. Fiiloru! Vreu se-mi spuneti acum'a voi istori'a tablei. Fiiule N. Din ce e facuta tabl'a? — Unde a crescutu lemnulu din carele s'a facutu tabl'a? — Cine a taiatu lemnulu din padure, si cu ce l'au adusu? — Ce au facutu apoi ómenii din lemn? — Cine a facutu tabl'a? — Ce inca mai potemu noi dice, séu vorbí despre tabla? — Spune tu N.! Dar tu N., ce mai poti dice despre tabla? — Si inca tu N.! Diceti ce a disu N., cu totii! — Candu dicemu noi ceva despre unu lucru, potemu noi spune numai cu o vorba? — Candu dicu eu: Tabl'a este lunga. Câte vorbe am spus eu in dice-rea acést'a? — Dar candu dicu: Tabl'a e lata? — Dar candu dicu: Tabl'a e de lemn? s. a. m. d.

Observare. La tóte esercitiile, invetiatoriulu, va lasá se respunda baietii, parte in coru (cu totii) parte pe rondu, candu unulu candu altulu.“

Precumu se vede, d-lu Tuducescu s'a nevoitu a fi câtu se póte mai „sistematicu“; privindu inse lucrulu seu mai de-aprópe, lectorulu se va convinge, ca planulu si esecutarea, urdiél'a si batatur'a lasa totulu de doritu. Despre prim'a lectiune „Scól'a“ d-lu T.

dice, ca este „materia pentru cugetare, atentiune si intarirea memoriei“. Unu invetiatoriu cu cunoscintie pedagogice ar fi disu in locul d-lui T.: „Materia pentru intuitiune, cugetare si vorbire“, căci aceste sunt activitatile cardinale, cari se ceru dela scolariu la invetiamentulu intuitivu. Reportulu dintre aceste activitati inca nu este unu lucru secundariu. Antăiu copilulu trebuie se privésca obiectele, dupa aceea se cugete asupra celorlalte privite; in fine se vorbésca, adeca se esprime cugetele dobendite prin privire. Incătu pentru „intarirea memoriei“, dá, se vorbesce in didactica si de lucrulu acest'a, intiegându-se inse totu de-aun'a viersurelele, proverbiele si gâciturile, ce se impartiescu in legatura cu obiectulu tractatu si cari se dau copiiloru spre a le invetiá de rostu si a le recitá intogmai. — Lectiunea a două „Tabl'a“, ni spune d-lu T. ca este „materia pentru deprinderea ochiului si a manii (scriere)“, ér lectiunea a treia, totu „Tabl'a“: „materia pentru deprinderea audiului si a graiului (cetire)“. La acestea reflectamu antăiu, ca ceea se se pertractéza in lectiunile aceste nu este nici scriere nici cetire, ci suntu „pregatiri la scrisu si cetitu“; adóu'a: pregatirile la cetitu suntu a se luá inaintea pregatiriloru la scrisu, fiindu ca mai antăiu trebuie se avemu unu sunetu, pentru cá se pota fi vorb'a a-lu fixá prin o litera. Asia cere natur'a lucrului.

Dar se lasamu la o parte titulele, cari se voru paré pôte unora a fi lucruri secundarie, si se trecemu la cuprinsulu lectiuniloru. Ne pare reu, ca din lips'a spatiului nu amu potutu reproduce decâtu un'a; inse ne va ajunge si acést'a, fiindu ele tóte croite dupa unulu si acelasi calapodu. Fiacare lectiune se compune adeca din două parti, prim'a se numesce „prelectiune“, adóu'a „intuitiune“. Lasu, ca terminulu „prelectiune“ inca nu este la locu, căci „prelegeri“ potu fi la universitate, nu inse in scól'a poporala si cu atátu mai puçinu in clas'a elementara; dar apoi impartirea in sene ne-a frapatu indata la prim'a vedere. Noi asia scimu, ca aici lucrulu principalu si celu de antăiu este „intuitiunea“; invetiatoriulu pune in vederea scolariiloru obiectulu cutare „in natura“, arata marimea, form'a, partile, colórea, materi'a etc., vorbesce, intréba, corege, recapituléza pana ce e gata, urmandu intru tóte unu planu firescu si bine precugetatu. Éca tóta „prelectiunea“ seau mai bine propunerea ori predarea invetiatoriulu! Ne-amu intrebatu deci: ce cautu aici distinctiunea acést'a? Dar ni-amu disu: „Cetesc mai antăiu lectiunea tóta! Cine scie, pôte este ceva nou, de care tu inca nu ai mai auditu si vediutu, dar care pentru aceea totusi pôte se fia ceva bunu“. Amu cetitu, si — ce amu aflu?

„Prelectiunea“ se compune din frase seci, fora sembure, comunicate, ér nu desvoltate. D-lu T. anunciá scolariiloru, ca le va spune istori'a tablei, si totusi in partea a două vorbesce despre unele parti si calitati ale tablei, ér in fine 'si ie aventulu pentru a esplicá scolariiloru — nu scimu — terminulu „dicere“

seau „vorba“, seau pe amendóue. Care a fostu aici scopulu d-lui T: istori'a tablei? seau descrierea ei? seau esplicarea terminiloru „dicere“ si „vorba“? Cu ce se va alege scolariulu din propunerea acést'a, candu nici noi nu suntemu in stare a-i gâci menirea?

Dar apoi ce se dicemu de partea a două, numita „intuitiune“? Tóta lumea pedagogica intielege sub cuventulu acest'a o intipuire seau representatiune, ce se forméza in spiritulu omenescu privindu cu atentiune unu obiectu óre-cre; singuru d-lu Tuducescu intielege — recapitularea fraseloru indrugate in partea prima, de unde deducemu, ca d-sa n'a facutu nici chiar unu cursu pedagogicu suplementaru. A culesu de ici de colea unii termini pedagogici, pre cari i aplica de totu intorsu. Éca ce pôte face in pedagogia unu „capu de romanu“, déca nu studiéza mai antăiu!

Lucrulu inse nu e gluma. Odata se produce o confusiune deplorabila in capetele invetiatoriloru cu mai puçina cualificatiune pedagogica; adóu'a: ce voru judecá strainii de noi vediendu ca intr'o fóia pedagogica romanésca, organu alu invetiatoriloru din o diecesa intréga, condusu de unu comitetu de 12 invetiatori, cu concursulu inspectorului scolasticu diecesanu — se pôte comite unu atare scandalu pedagogicu, si inca in numerulu de proba?!

Rogamu deci pre onor. redactiune a censurá mai rigorosu articlii, cá se nu-se compromitia inaintea lumii pedagogice caus'a nóstra scolara, ér d-lui Tuducescu, de cumu-va ar vré se primésca dela noi unu svatu, i-amu dice se nu pregete a face unu cursu pedagogicu completu la o preparandia buna; căci dupa zelulu si talentele sale se pôte multu sperá dela elu.

Articulu din urma se numesce „Economia in scól'a poporala.“ In numerulu acest'a se arata mai antăiu, care ramuri ale economiei se se invetie in fiacare clasa; se reproduce apoi definitiunea: „Economia este sciintia, cumu se ronduimu si se dirigemu trebile casei nóstre, cá totu de-aun'a se potemu câstigá si pastrá cele ce ni suntu delipsa spre sustienerea vietiei“; in fine urméza trei istorióre spre a ilustrá bun'a câstigare si pastrare.

Noi amu fi urmatu chiar din contra, antăiu amu fi adusu esemplele si apoi din esemple amu fi dedusu definitiunea. In scól'a poporala — iductivu!

Ni-amu permis a ni face observarile de susu, odata: pentru ca insasi on. redactiune a scrisu in programa: „Unde vomu sminti, ceremu se fimu indrepitati“ etc.; adóu'a: pentru ca amu crediutu a fi datori cu acést'a — pedagogiei romane.

Sciri scolarie.

La seminariulu pedagogicu c. r. din Cernauti esamenele scripturistice de maturitate avura locu dela 13—23 Iuniu a. c. Temele au fostu urmátóriele:

Din pedagogia: a) „Sentiemintele estetice si tractarea lor.“ b) Filantropistii (Esaminatoru direct. Isopesculu.)

Din limb'a germana: „Pentru ce seclulu alu 15-le este inceputulu unui evu nou? (Esaminat. prof. Luti'a.)

Din limb'a romana: „Omulu in lupta cu natur'a.“ (Esam. prof. Stoian).

Din limb'a rutena: (tem'a este in limb'a rutena.)

Din geografia: „Constitutiunea monarchiei austro-ungare.“ (Esam. prof. Prelicz.)

Din istoria: „Cum au venit provinciele singurate la Austria? (Esaminatoriu prof. Prelicz.)

Din matematica:

a) „Se se estraga radecin'a cubica din numerulu 356.57 pana la doue diecimale precisu in doue moduri.“

b) „Ecuatorulu unui globu cavu este de 1.2 m., grosimea gauacei de 2 cm.; câtu face volumulu gauacei?“

c) „Cum se computa dobandile in scôla poporala? (Esam. prof. Kraus.)

Din istoria naturala: „Ficatulu, — positiunea, form'a, structur'a si importantia sa pentru buna-starea omului.“ (Esem. prof. Wotta.)

Din fizica:

a) „Se se esplice fierberea unei fluiditati si legile fizicale, dupa cari urméza.“

b) „Ce se intielege sub destilatiune uscata si cumu se produce gasulu luminatoriu?“ (Esam. prof. Klimeczek.)

Observamu, ca tôte teme le au fostu in limb'a germana, numai cele doue din limb'a romana si rutena au fostu in limb'a natiunala.

Reuniunea invetiatorilor rom. gr.-or. din dieces'a Caransebesiului.

Convocare.

Conformu concluseru ultimei adunari generali si de comitetu a „Reuniunei invetiatorilor rom. dela scôlele confesionali gr.-or. din dieces'a Caransebesiului“ adunarea generala ordinaria a reuniunei pentru anulu curentu se convóca in **Reciti'a pe dilele 31 Iuliu si 1 Augustu cal. v.**

Dreptu-aceea toti on. d-ni membrii ordinari, fundatori, ajutatori si onorari ai reuniunei, precumu si toti amatorii de inaintarea scôleloru si a invetiamentulu suntu invitati a luá parte la acésta adunare, interesanta mai virtosu inca si pentru aceea, pentruca participatorii voru avé totodata ocaziune de a cercetá si admirá grandiosele fabrici de feru, ce se afla in acestu orasielu.

Din siedinti'a comitetulu reuniunei tienuta in Boesi'a montana la 25 Iuniu c. v. 1877.

Martinu Tiapu m. p.
presiedint. reun.

Ioanu Tin'a m. p.
notariulu reun.

Varietati.

(„Asociatiunea Transilvana“.) Presidiulu „Asociatiunei Transilvane pentru literatur'a romana si cultur'a poporulu romanu“ cu scrisórea sa dela 30 Iuniu a. c. Nr. 153 conchiama adunarea generala a „Asociatiunei Transilvane“ pentru anulu curentu in opidulu Blasiu pe diu'a de 5 Augustu cal. nou 1877.

(Esaminele la institutulu pedagogico-teologicu din Aradu) s'au terminatu in 22 a lunei curente st. v. la care au asistatu neintreruptu Preasanti'a Sa Domnulu Episcopu diecesanu, si domnii Vincentiu Babesiu, Dr. Paulu Vasiciu, Iosifu Belesiu si Georgiu Popa, cá delegati din partea ven. consistoriu. In 24 s'a celebratu Te-Deum-ulu in biseric'a catedrala. (B. si S.)

Catra onorabilii nostri lectori!

In invitarea de prenumeratiune la „Scôla Romana“ pe anulu curentu, publicata in fruntea numerulu 51 din anulu trecut, asemenea si in côlele de prenumeratiune distribuite cu acea ocaziune, amu declaratú espresu, ca „prenumeratiunile suntu obligatorie pentru anulu intregu, dar ca pretulu se póte respunde in rate semestralsi chiar cuartale.“ Incheiandu cu numerulu de faciá semestrulu I, ne permitemu a revocá in memoria onorabililor nostri lectori conditiunea pusa din capulu loculu si totu odata a anuncia, ca pentru cei ce aru dori a-se prenumerá de aici inainte, cu numerulu viitoriu deschidemu unu abonamentu nou.

Cu ocaziunea acést'a adaugemu a ne rogá cu totu deadinsulu, cá aceia din onorabilii nostri prenumeranti, cari nu au respunsu inca costulu abonamentulu pe semestrulu I deja espiratu si respective pe cuartalulu III, se binevoiésca a se achitá câtu mai curundu. Ce voru díce onorabilii nostri lectori, candu li vomu spune, ca restantiele din anulu trecutú mai facu inca si astadi sum'a de 242 fl. 50 cr., ér cele din semestrulu I alu anulu curentu 365 fl.?

In anulu trecutú din caus'a acést'a amu trebuitu a pune din alu nostru 200 fl., pentru ca tipografiu nu voru se astepte; am speratu inse ca respectivii domni se voru grabi a-si face si ei detorinti'a. Acumu inse vedemu, ca nu numai restantiele vechi nu s'au dăpuratu, dar inca s'au mai adausu altele nóue, destulu de mari. — Ei bine, cumu cugeta respectivii d-ni se sustienemu acestu organu, candu noi nu dispunemu de capitale private? Lucrulu nostru mérga gratisu; dar se nu ni-se céra sacrificie materiale, càci nu suntemu in stare a le aduce. Deci inca o data rogamu pre d-nii restantiari cu tóta seriozitatea a-si respunde abonamentele, cá se nu fimu siliti a suspende fói'a.

Cu esemplarie complete atátu pe anulu trecutú, câtu si pe semestrulu I alu anulu cur, mai potemu inca servi.

Redactiunea „SCOLEI ROMANE.“